

Denizaşırı Dilencilığe Bir Örnek: Marûni Dilenciler

An Example Begging Overseas: Maronite Beggars

*Süleyman Uygun**

Özet

Bu çalışmada 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar, Osmanlı Devleti'nin Suriye ve Lübnan bölgesinden sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerle Avrupa ve Amerika'ya olan Marûni dilenci göçü ele alınmaktadır. 19. yüzyılın özellikle son çeyreğinde Marûnilerinin büyük bir kısmı Batı'nın sanayileşmiş şehirlerine göç ederek dilencilik yaptılar. Marûni dilenciler, Osmanlı'nın Hıristiyan dünyasındaki kötü imajını daha da pekiştirdi. Marûni dilencilerin göçü diplomatik olarak Batılı devletlerle Osmanlı'yı karşı karşıya getirdi. Osmanlı Devlet adamları bu göçü engellemek için çeşitli tedbirler alma yoluna gittilerse de bunda başarılı olamadılar.

Anahtar Kelimeler: Marûniler, Göç, Dilencilik, Osmanlı, Avrupa, Amerika.

Abstract

This study focuses on the migration of the Maronite Beggars, living in Ottoman Empire's Lebanon and Syria, to Europe and America for political, social and economic reasons in the end of the 19th century to early 20th century. A large part of the Maronites people has migrated to the industrialized cities of the west, especially in the last quarter of the 19th century, in order to beg. The Maronite beggars further strengthened the already existing negative image of the Ottoman Empire in the Christian world, and caused diplomatic conflict between the Ottoman Empire and Western states. The Ottoman government took many measures to prevent the migration, but was not successful.

Keywords: Maronites, Migration, Begging, Ottoman, Europe, America.

* Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
e-posta: suygun27@hotmail.com.

Giriş

Dilencilik, tarih boyunca Avrupa şehirlerinde büyük problem olarak var olagelmiş ve Amerika'nın keşfiyle birlikte Yeni Dünya'ya sirayet etmişti. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Avrupa ve Amerikan şehirlerinde dilencilerin sayısındaki büyük artıştan dolayı dilencilik önemli bir sosyal sorun haline gelmişti¹. Batıya has dilenciligi iki ayrı kategoride ele alabiliriz. Birincisi, Ruhban sınıfına dayalıyken, diğeri sosyal adaletsizlik neticesinde Avrupa şehirlerinde ortaya çıkan fakir ve yardıma muhtaç insanlardan müteşekkildi. Ruhban sınıfı merkezli dilenciligin temelleri çok eskilere dayanmaktaydı. Ortaçağdan beri gelen Lyon yoksulları, İncil yoksulları, Fratricelle'ler, Begard'lar, Bonhomme'ler gibi birçok dilenci tarikatı, varlığını XV. yüzyıla kadar devam ettirdi². Fransa, Almanya ve İngiltere gibi Batı Avrupa ülkelerinde XV. yüzyıldan sonra sekülerizmin giderek daha fazla önem kazanmaya başlamasıyla kiliseler ekonomik olarak zor duruma düştüler. Ruhban sınıfı, bağlı buldukları kilisenin varlığını devam ettirmek için mütedeyyin Hıristiyanların yardımlarına başvurarak bir nevi dilencilik yolunu seçtiler. 1534'te Ignacio de Loyola tarafından kurulan Cizvit tarikatı da aynı yöntemlerle varlığını uzun süre devam ettiren en büyük Hıristiyan tarikatlarından biri oldu³. Sekülerleşmeyle beraber artan kilise merkezli dilencilik varlığını günümüze kadar devam ettirdi.

Sosyo-ekonomik nedenlerle dilencilik yapanların sayısı da azımsanmayacak ölçüdeydi. Özellikle İngiltere'deki Sanayi İnkılabı'nın diğer batı Avrupa ülkelerine yayılmasından sonra Londra, Paris, Berlin, Amsterdam gibi şehirlerde büyük gelişmeler yaşandı. Bunun neticesinde köylülerden şehirlere büyük göçler oldu. Köylüler topraklarını terk edip hiçbir geçim garantisi olmadan şehirlere doluştular. Bu da sınıai kapitalizmin gelişmesine hizmet edecek ucuz ve bol emek piyasası meydana getirdi. Gelişme çağındaki kapitalizm bolca fakir üretti. Bu durum, çok büyük sosyal sıkıntılar meydana getirdi. Kırsal kesimlerden gelen insanların şehirlerde izole edilmeleri, işçi sınıfının güvencesiz yaşam koşulları sebebiyle birçok Avrupa şehrinde, dilenciler ve serserilerin önu alınmaz oldu⁴. Kapitalizmin doğurduğu bu fakir sınıf şehirlerin güvenliğini de tehdit etmeye başladı. Dilenciler, hırsızlığın yanında birçok suça karıştılar. Öyle ki Avrupa

¹ C. J. Ripton Turner, *A History of Vagrant and Vagrancy and Beggars and Begging*, Chapman and Hall, London 1887, s. 534; Hıristiyanlıkta dilencilik kavramı "beg" (yalvarmak) kökünden gelip daha sonra değişime uğrayarak "Beguines, Beghard" şeklinde telaffuz edilirken 13. yüzyıldan sonra "beggar" olarak kullanılmaya başlandı. "Beggar" *Encyclopaedia Britannica*, 11th Edition, Volume 3, Slice 5, Ekim 2010, s. 652.

² Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007, s. 100.

³ Edmond Paris, *The Secret History of the Jesuit*, Chick Pub, California, August 1983, s. 23. Ignacio de Loyola'nın öğretileri için bkz. H. Barbier, *Les Jesuites*, Paris 1843, s. 46-48.

⁴ Julien Damon, "La Prise en Charge des Vagabonds, des Mendiants et des Clochards le Tournant récent de l'Histoire", *Revue de Droit Sanitaire et Social*, Vol. 43, N. 6, 2007, s. 933-951; Ahmet Tabakoğlu, *İktisat Tarihi*, Kitabevi, İstanbul 2005, s. 319-320.

hapishanelerini dolduranların çoğunluğunu dilenciler oluşturmaktaydı. Fransa’da XIX. yüzyılın son çeyreğinde hapishanelerdeki dilencilerin sayısı toplam 78.700 iken, avarelerin sayısı 120.142’yi buluyordu⁵. 1891’de sadece Paris’te bulunan dilenci sayısı 33 bin civarındaydı⁶. Nitekim dilencilerin sayısındaki bu artış Avrupalı aydınların da dikkatini çekmiş ve bir sosyal problem olarak gördükleri dilencilik hakkında birçok çalışma yapmışlardı⁷. Avrupalı devlet adamları, bu çalışmalar doğrultusunda ekonomik, hukuki, siyasi ve sosyal tedbirler alma yoluna gittiler. Dilenciligi önlemeye yönelik gece barınma evleri, misafirhaneler, acizhâneler vb. birçok sosyal kurum oluşturuldu. Oluşturulan bu kurumlar sayesinde dilencilerin sayısında 20. yüzyılın başında büyük oranda azalma oldu⁸.

Batı’ya has dilencilik Osmanlı Devleti’ndeki dilencilikle gerek nitelik, gerekse nicelik bakımından farklılık göstermektedir. Osmanlı Devleti’nde Batı tarzı kapitalizm gelişmediği için Avrupa ve Amerika’daki gibi dilenci sayısında olağanüstü artış meydana gelmedi. Osmanlı’da tarıma dayalı bir toplumsal yapı vardı. Köylü devletin denetimi altında toprağını işler ve toprağını terk edemezdi. Bunlara uymadığı zaman devlet mülkiyetin sahibi olarak müdahale eder ve toprağı elinden alıp başka birine verebilirdi. Dolayısıyla Osmanlı devletinin ekonomi politikası da köylünün yerinde kalıp üretmesi ve yerleşik bir toplum olmasına yönelikti. Köylü için toprak yaşam kaynağıydı. Osmanlı Devleti’nin tarıma dayalı bu politikası, diğer yandan vakıfların ve zekât müessesesinin sosyal hayat üzerindeki etkisi⁹ dilencilüğün artması önünde önemli engeldi¹⁰. XVIII. yüzyılda İstanbul’da bulunan dilencilerin sayısı 300 civarındayken, nüfusu İstanbul’dan daha az olan Paris’te bu sayının 10.000 civarında olduğu belirtiliyordu¹¹. İstanbul’daki bu dilencilerin çoğunluğu ise gayrimüslimlerden

⁵ C. J. Ripton Turner, *a.g.e.*, s. 534.

⁶ Julien Damon, *a.g.m.*, s. 944.

⁷ Avrupalı aydınların dilencilüğün önlenmesi için yaptıkları çalışmalar özellikle 1880-1920 arasındaydı. Julien Damon, *a.g.m.*, s. 939; Dilencilüğün önlenmesine yönelik çalışmalar şüphesiz sadece 19. yüzyılda yapılan çalışmalar değildi. Bu yüzyıla kadar Avrupa’da dilencilüğün önlenmesine dair Ortaçağ’dan bu yana birçok yasa çıkarılmıştı. James J. Fishman, *The Faithless Fiduciary and the Quest for Charitable Accountability 1200-2005*, Caroline Academic Press, Durham, North Caroline 2007, s. 85-87; Fransız yasasınının 274, 275 ve 276 maddeleri özellikle dilencilüğün önlenmesine yöneliktir. Henri Capitant, *Vocabulaire Juridique*, Paris 1936, s. 331; A. Pedone, *La France Juridiciaire Revue Hebdomadaire*, Paris 1899, s. 59, 105.

⁸ Julien Damon, *a.g.m.*, s. 939; Zeki Tekin, “Osmanlı Döneminde Dilencilik” *Osmanlılar*, V., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 577.

⁹ Ahmet Tabakoğlu, *a.g.e.*, s. 319-320; Ömer Düzbakar, “Osmanlı Devleti’nin Dilencilere Bakışı (Bursa Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, I/5, Sonbahar 2008, s. 304.

¹⁰ Mehmet Demirtaş, “Osmanlı Başkenti’nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri”, *OTAM*, S. 20, Ankara 2006, s. 92.

¹¹ <http://İslamekonomisi.org/osmanli-iktisadi-ve-ilkeleri/>, Mehmet Genç’le yapılan bir röportaj, 26.11.2011.

oluşuyordu¹². Tanzimat Dönemi içerisinde ise dilencilerin sayısının Müslim, Gayrimüslim olmak üzere toplamda 2700 kişi civarında olduğu kaynaklarda zikredilmektedir¹³. Osmanlı Devleti'nde dilenciler bir nizamla bağlı oldukları gibi bir de adaba uymak mecburiyetindeydiler. Dilenciler ancak devletin verdiği tezkirelerle dilencilik yapabilirlerdi¹⁴. XIX. Yüzyılda dilenciler, devletin tayin ettiği “*Dilenci Kâhyası*” adı verilen kişiye bağlanarak bir esnaf zümresi olarak kabul edildiler¹⁵.

19. yüzyıla gelindiğinde Batı kapitalizminin Osmanlı liman kentlerinde giderek kendini daha etkin bir biçimde göstermesiyle bu kentlerde büyük değişim yaşanmaya başlandı. Liman kentleri bir nevi Osmanlı'nın Batı'ya açılan kapıları haline geldi. Buralardan endüstrileşen Batı şehirlerine ilk olarak göç edenlerin büyük bir kısmını şüphesiz Osmanlı tebaası gayrimüslimler oluşturuyordu. Bu yüzyılda Batı'ya göç eden Osmanlı tebaası gayrimüslimlerinin en önemlilerinden biri de Suriye ve Cebel-i Lübnan'da yaşayan Marûnilerdi¹⁶.

¹² Mehmet Demirtaş, “İstanbul'da Dilencilik Önemeye Yönelik İlk Uygulamalar ve XVIII. Yüzyılda Alınan Tedbirler”, *Bir Kent Sorunu Dilencilik Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 178.

¹³ Zeki Tekin, a.g.m., s. 578.

¹⁴ Mehmet Demirtaş, “Osmanlı Başkenti'nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri”, *OTAM*, S. 20, Ankara 2006, s. 92; Ali Toksarı, “Dilenciler”, *İslam Ansiklopedisi*, IX., İSAM, İstanbul 1994, s. 298-300; Mehmet Demirtaş, “İstanbul'da Dilencilik Önemeye Yönelik İlk Uygulamalar ve XVIII. Yüzyılda Alınan Tedbirler”, s. 176, 179.

¹⁵ Reşat Ekrem Koçu, “Dilenci, Dilenciler”, *İstanbul Ansiklopedisi*, VIII., Koçu Yayınları, İstanbul 1966; s. 4573-4578; Necdet Sakaoglu, “Dersaadet Dilencileri ve Bir Belge”, *Tarih ve Toplum*, S. 38, İstanbul 1987, s. 22-24; Mehmet Demirtaş, “İstanbul'da Dilencilik Önemeye Yönelik İlk Uygulamalar ve XVIII. Yüzyılda Alınan Tedbirler”, s. 179; 19. yüzyılda dilencilik hakkında tüm düzenlemelerin yanı sıra Osmanlı yöneticileri Avrupa devletlerinin dilencilik önüne geçmek için çıkarmış olduğu yasalardan da istifade etmişlerdir. BOA. HR. TO. 533/71.

¹⁶ Suriye ve Lübnan'da yaşayan ve kökenleri çok eskiye dayanan Marûniler, bir çok devletin hakimiyetinde yaşadılar. Marûniler, beşinci yüzyılda Aziz Maron olarak adlandırılan bir azizin dini öğretilerine uyararak onun takipçileri oldular ve böylece kendilerine “*Marûniler*” (Maron'un takipçileri) dendi. Marûniler, Osmanlı Devleti'ne kadar, Fenikeliler, Romalılar, Eyyübiler, Selçuklular ve Memlûklular gibi bir çok devletin egemenliği altında yaşadılar. M. Charles Guys, *Consideration sur les Peuples de l'Orient avec une Analyse de l'Etat Actuel de la Turquie*, Marseille 1857, s. 22; Ramazan Işık, “Osmanlıların Son Dönemlerinde Marûnilerin Lübnan'da Bağımsız Bir Hıristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV., S. 2, Elazığ 2005, s. 414; 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine giren Marûniler, Osmanlı padişahlarının onayıyla kendileri tarafından seçilmiş olan dini liderleri tarafından yönetilirlerdi. Marûniler, kendilerine tanınan bu haklar sayesinde 19. yüzyılın son dönemlerine kadar Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında gelenek ve göreneklerini devam ettirdiler. Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, TTK, Ankara 1996, s. 9-10.

19. yüzyılda Doğu Akdeniz'in Avrupa devletlerinin adeta ticari uzantısı haline gelmesi ve Marûnilerin batı tarzı kapitalist ekonomiyle karşılaşmaları onları, köylerini terk ederek önce Akdeniz kıyısındaki liman kentlerine, daha sonra da buradan sanayileşen Avrupa ve Amerikan şehirlerine göçe teşvik etti¹⁷. Avrupa ve Amerikan şehirlerine göç eden Marûnilerin büyük bir kısmı dilencilik yaparak hayatlarını idame ettirdiler¹⁸.

19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa ve Amerika'ya göç eden Marûnilerin dilenciligi, hem ruhban sınıfı kaynaklı, hem de sosyal ve ekonomik problemlerin sonucunda ortaya çıkan bir durumdu. Marûni Patrikhanesine bağlı ruhbanlar, kiliseleri tarafından Avrupa ve Latin Amerika ülkelerine gönderildiler. Marûni rahipler, Müslümanlar karşısında kiliselerinin varlığını devam ettirmek iddiasıyla Avrupa ve Latin Amerika şehirlerine dağılarak dindar Hıristiyanlardan yardım istediler. Avrupa ve Amerikan şehirlerine asıl büyük Marûni göçü ise 19. yüzyılın son çeyreğinde yaşandı. Ruhban sınıfının dışında münferit olarak ekonomik kaygılarla Batı'ya ilk göç etmiş olan Marûniler, çeşitli mesleklerle geçimlerini sağlarken, daha sonra giden Marûniler, ilk dönem kapitalizminin ortaya çıkarmış olduğu fakir sınıf arasına katılarak, dilencilik yaptılar¹⁹.

Avrupa ve Amerika'ya ilk giden meslek erbabı Marûniler, Avrupalılar ve Amerikalılar tarafından iyi karşılandılar. Ancak daha sonra Fransa, İspanya, Amerika, Latin Amerika, Arjantin ve Brezilya'ya olan Marûni akını bu ülkeler nezdinde tepkilere neden oldu. Zira Avrupa ve Amerika'ya giden Marûnilerin çoğunluğu ilk gidenlerden farklı olarak dilencilikle geçimlerini sağlıyorlardı. Amerikalılar şimdiye kadar hiç görmedikleri dilenci akınına maruz kalmışlardı²⁰. Marûni dilencilerin sayısı o kadar artmıştı ki Marûniler denince Avrupa ve Amerika'da akla ilk dilenciler gelir olmuştu.

Marûni Dilencilerin Batı'ya Göç Nedenleri

Osmanlı Devleti tebaasından, Avrupa ve Amerika'ya göç edenlerin büyük çoğunluğunu Marûniler oluşturmaktaydı. Batı'ya göç eden Marûnilerin büyük bir kısmının asıl geçim kaynakları dilencilik idi. Marûni dilencilerden bir kısmı ülkelere geri dönerken çoğunluğu göç ettikleri ülkelere yerleştiler. Bölge sakinlerini göç etmeye ve gittikleri yerlerde dilencilik yapmaya iten ekonomik, sosyal, siyasal ve dini çok farklı nedenlerden söz edilebilir.

¹⁷ Edmund Burke III. "Rural Collectivite Action and the Emergence of Modern Lebanon" Nadim Shehadi-Dana Haffar, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, London 1988, s. 22.

¹⁸ BOA. HR. TO. 527/63; BOA. A.MTZ. CL. 1/37; BOA. HR. SYS. 1523/12; Engin Deniz Akarlı, *a.g.e.*, s. 111-112.

¹⁹ "Santified Arab Tramps, Wretched Maronite Beggars Infesting This Country", *The New-York Times*, 25 May. 1890.

²⁰ "Santified Arab Tramps, Wretched Maronite Beggars Infesting This Country", *The New-York Times*, 25 May. 1890.

Marûnilerin göç etmesi ve gittikleri yerlerde dilencilik yapmalarının teşvik edilmesinde en önemli etkenlerden biri şüphesiz dini idi. Klan toplumu halinde Lübnan dağlarında dış dünyadan habersiz yaşayan, Aziz Maron'un öğretilerine mensup Marûnilerin dış dünyaya açılmasında en büyük etkenlerden biri 1831'den sonra Suriye ve Lübnan bölgesindeki Cizvit tarikatının özellikle Marûniler üzerindeki misyonerlik faaliyetleriydi. Cizvit tarikatı bu bölgede kısa süre içinde birçok okul ve dernek açmıştı²¹. Bu okullarda batı kültürüyle yetişen Marûni entelektüeller halk üzerinde batı kültürünün yayılmasında büyük rol oynadılar. Diğer yandan Cizvit tarikatının öğretileri arasında fakir yaşamak ve dilencilik yapmak kimi Hıristiyan mezheplerinde de olduğu gibi kutsal ve onurlu bir işti²². Dilencilik teşvik eder mahiyette İncil'de bir örnek mevcuttu²³. Cizvitlerin öğretilerini benimseyen Marûniler Loyola'nın yolundan gitmeye başladılar. Cizvitler Marûnilere günlük hayatlarında İsa'yı örnek almalarını öğretti. Cizvitlerin öğretilerine göre İsa insanlar içerisinde bulunduğu sürece kendisi için hiç bir şey yapmadı ve cömert insanların verdiği hediyelerle hayatını idame etti. Hıristiyanlık, İslamiyet ve diğer dinlerdeki öğretileri inceleyen Marûniler bu öğretileri kendi yaşamlarını teyit eder şekilde yorumladılar²⁴. Sonuç olarak dilencilik tüm dinlerde ve kültürlerde var olduğuna kanaat getirerek yaptıkları işi meşru gördüler.

Lübnan'da 1873-1882 yılları arasında mutasarrıflık yapmış olan Rüstem Paşa'nın Babıali'ye sunmuş olduğu arızasına göre Avrupa ve Amerika'ya dilencilik maksadıyla gidenler esafil-i nasdan ve ruhbandan olmak üzere iki sınıftı. Ruhban sınıfından olan dilenciler bizzat Marûni patriği tarafından gönderilirdi. Münferit olarak dilencilik yapanlar dahi önce Kudüs'e uğrarlar ve yanlarına mihli bir çanta alarak Avrupa ve Amerika'nın Katolik memleketlerine giderlerdi²⁵. Marûni Rahiplerin Avrupa ve Amerika'ya gidip kendi manastırları namına dilencilik yaptıklarına dair pek çok kez Madrid ve Barselona şehbenderlerinden Babıali'ye mektuplar gelmişti²⁶.

Avrupa ve Amerika'da dilencilik yapan Marûnilerin buralara göç etmelerindeki diğer bir sebep ise şüphesiz siyasiydi. Islahat Fermanı'nın

²¹ Ramazan Işık, a.g.m., s. 419; Bayram Soy, a.g.m., s. 175.

²² Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, 6. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007, s. 100.

²³ İncil'de 19-31 arası ayetlerde dilencilik üzerine bir hikâye anlatılır. Bu hikâyeye göre: Varlıklı bir adam vardı yiyip içip keyfine bakardı. Lazar adında bir yoksul da yaralar bereler içinde kıvrırır, varlıklarının artıklarıyla geçinirdi, yoksulu İbrahim'in kucığına vermişlerdi. Cehennem acıları içinde kıvrıran varlıklı, ey İbrahim baba diye bağırırdı. Lazar'ı gönder de parmağının ucunu suya batırıp dilimi serinletsin, çok acı çekiyorum...İbrahim şöyle karşılık verdi: Ey oğul, sen dünyada iyilik payını alırken Lazar kötülük payını alıyordu. O şimdi acılarını unutacak sen acı çekeceksin. *Kitab-ı Mukaddes*, Eski Yeni Ahit, İstanbul 1949, s. 79-80.

²⁴ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

²⁵ BOA. HR. TO. 527/63.

²⁶ BOA. DH. MKT. 1647/131, BOA. DH. MKT. 1627/58.

ilanından sonra Müslümanlar, Dürziler ve Marûnilerin birbirlerine karşı kışkırtılmaları neticesinde Lübnan'da 1860'tan sonra kısa süreli bir iç savaş zuhur etti. Bu savaş daha sonra Suriye'ye yayıldı. Babıali, isyanı bastırmakta uzun süre yetersiz kaldı. Marûnilerin Müslümanlar tarafından soykırıma maruz kaldığına yönelik batı basınında haberler yazılıp çizildi²⁷. Avrupalı devletlerin sürekli müdahalesinden dolayı Osmanlı Devleti, bölgede asayiş ve huzuru sağlamakta güçlük çekti. Bunun üzerine 3 Ağustos 1860'ta Suriye'de sükûnun sağlanması ve Hıristiyanların hürriyetleri hakkında Paris'te protokol imzalandı. Bundan başka Lübnan'ın gelecekteki statüsünü belirlemek amacıyla Avrupa komisyonu 1861'de Lübnan Nizamnamesi'ni kabul etti. Bu nizamnameye göre Lübnan'ı artık Babıali'nin seçeceği bir Hıristiyan mutasarrıf ve her cemaatin seçeceği ikişer üyeden kurulacak bir meclis idare edecekti. Böylece Lübnan, Batıların korumasında kısmi özerkliğe kavuşmuş oluyordu²⁸. Nitekim Marûni dilenciler gittikleri yerlerde Müslümanlar tarafından zulüm ve baskıya maruz kaldıklarını her fırsatta dile getirerek bu durumdan istifade ettiler.

Suriye ve Cebel-i Lübnan'da yaşayan halkın çoğunluğu tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktaydı. Genelde dağlık olan Cebel-i Lübnan'ın tarıma elverişli alanı çok azdı. Bölgede yetiştirilen en temel tarımsal ürün ise, ipek kozası ve zeytindi. Bu ürünlerden elde edilen gelir bölge halkını ancak yılın kısa bir döneminde geçindirebilmekteydi. Bu nedenle bölge halkı yılın belli dönemlerinde başka bölgelere giderek geçimini sağlamaktaydı. 20. yüzyılın başlarına kadar ipek, Suriye ve Lübnan'ın en önemli ihrac maddesiydi. Bu sayede Suriye ve Lübnan'ın ihracat ve ithalatında büyük artışlar yaşanmıştı²⁹. Ancak İngiltere, Almanya ve Japonya'nın suni ipeğinin Suriye ve Lübnan'ın doğal ipeğinden daha ucuz olması, bölge ekonomisini olumsuz etkiledi. İpeğe dayalı dokumacılık sanayi bu rekabetten payını aldı. Bunun yanında Cebel-i Lübnan ve Suriye'nin bazı bölgelerinde bedevi aşiretlerinin ekili arazilere zarar verdikleri sıklıkla görülmekteydi. Lübnan dağlarının doğu eteği bedevilerin baskın yaptıkları bir bölgeydi. Bedeviler hasat zamanında köyleri basar, köylünün mahsulünü çalar, diğer mevsimlerde de köylülerin hayvan sürülerine musallat olurlardı³⁰. Bir diğer ekonomik etken de bölgede yabancı şirketler tarafından inşa edilmekte olan

²⁷ BOA. DH. MKT 1360/120; BOA. HR. SYS. 60/14; *The New-York Times*, 25 May. 1890; *The Morning Star and Catholic Messenger*, Pazar 13 Mayıs 1871; *The Indian Advocate*, 01 Şubat 1905; *New-York Tribune*, 13 March 1898; *New-York Tribune*, 1 January 1903; *New-York Tribune*, 20 Nov. 1904.

²⁸ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 72.

²⁹ Charles Issawi, "The Historical Background of Lebanese Emigration, 1800-1914", *The Lebanese in the World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 23-24.

³⁰ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, *a.g.m.*, s. 76; Younes Abouyoub, "The Levant Migration to the United States: The Development of Communal Identity and Patterns of Political Participation", Published in: *Global Politics in the Dawn of the 21st Century*, *Akis Kalaitzidis*, Ed. Athens Institute for Education and Research, Athens, Greece 2009, s. 2.

demiryolu ve altyapı faaliyetlerinde yerli halk yerine yabancı işçilerin çalıştırılmasıydı. Cebel-i Lübnan ve Suriye ahalisinden Avrupa ve Amerika'ya göç etmekte olan tebaaya gitmek istemelerinin sebebi sorulduğunda;

“Suriye’de yapılmakta olan şimendifer batlarında istibdam olunacak amele ve memurîn-i saire Osmanlı Devleti tebasından bulunmaları imtiyazı mukavelenamede belirtilmişken bu mukavelenamenin hilafına olarak tebaa-i ecnebiyeden amele ve memurin istibdam eylemeleri bölge abalisinin nefretini arttırmakta ve bundan dolayı da mubacerat edenlerin sayıları artmakta”

diyerek cevap vermişlerdi³¹.

Göçü teşvik eden en önemli hususlardan birisi de buharlı gemilerin deniz ulaşımında kullanılmasıydı³². Buharlıların denizlerde kendini göstermesiyle ülkeler arasındaki uzun mesafeler kısa sürede alınır oldu. Bu sayede doğu batı arasında ulaşım kolaylaşırken hem ticari alanda hem de kültürel anlamda ilişkiler daha da arttı. Çok kârlı bir sektör haline gelen deniz nakliyatı, kısa sürede buharlılardan oluşan birçok deniz nakliyat şirketinin kurulmasına etken oldu. 1850’li yıllara kadar Avrupa ve Amerika’ya gitmek çok zor şartlarda olurken, bu tarihten sonra birçok kumpanyanın denizcilik alanında rekabete girmesi ve kısa aralıklarla hızlı, güvenilir, ucuz seferler yapması ve kumpanyaların acentelerinin birçok vilayette faaliyet göstermesi göçü adeta teşvik etmişti. Birçok buharlı nakliyat kumpanyası göçmenlerin taşınması konusunda rekabete girmişti³³. Dahiliye Nezareti’ne gönderilen bir mektupta Mesajeri Kumpanyası vapurunda ele geçirilen *Arabü’l Basra* adlı ilannamede ahaliyi Avrupa ve Amerika’ya göçe teşvik eder yazıların bulunmasından dolayı bu ilan hakkında gerekli araştırmanın yapılması isteniyordu³⁴. Osmanlı topraklarından gelen göçmenler hakkında genel bir fikir veren 1907 tarihli bir Fransız elçilik raporuna göre, iç kesimlere uzanan demir yollarının yapımı sayesinde Şam, Halep ve tüm Mezopotamya’da yaşayan insanların Amerika kıtasına giden gemilere binmek üzere kıyılardaki liman kentlerine ulaşmaları kolaylaşmıştı³⁵.

Dilencilik amacıyla göçe neden olan bir diğer etken de şüphesiz Avrupa ve Amerika’ya giderek bir süre orada kalıp sonra da zengin olarak memleketlerine dönen Marûni dilencilerdi³⁶. İlk gelenler zengin ganimetlerle dolu olarak

³¹ BOA. Y. PRK. AZJ. 23/123

³² *Repertoire des Travaux de la Societe de Statistique de Marseille*, Publie Sous la Direction de Adrien Sicard, Marseille 1870, s. 183.

³³ Kemal H. Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 398.

³⁴ BOA. DH. MKT. 2078/43. Mesajeri vapurlarının Lübnan’ın çeşitli iskelelerinden Marûni dilencileri Avrupa ve Amerika’ya taşıdığına yönelik çok fazla resmi kayıt vardır. BOA. BEO. 551/41285, BOA. Y. PRK. ZB. 27/ 92; BOA. DH. MKT. 227 /47; BOA. DH. TMIK. M. 57/ 6.

³⁵ Kemal H. Karpat, *a.g.e.*, s. 365.

³⁶ Kemal H. Karpat, *a.g.e.*, s. 364.

ülkelerine döndüler ve gittikleri yerlerde yaptıklarını tanıdıklarına anlattılar. Bu anlatılanları dinleyenler Amerika'ya gidip dönenleri örnek alarak hemen hazırlıklara başladılar³⁷. Hatta ellerinde toprakları bulunanlar bile topraklarını satıp ya da kiraya verip Avrupa ve Amerika'ya gitmeye karar verdiler³⁸. Avrupa ve Amerika'ya göç edenlerin sayısındaki bu artış çok fazla kâr getiren bir işe dönüşünce göçü düzenleyen ve teşvik eden organize göç şebekeleri ortaya çıktı³⁹.

Göç Yolunda Marûni Dilenciler

1890 tarihli The New-York Times'ta yayınlanan "*Kutsanmış Arapların, Sefil Marûni Dilencilerin Bu Ülkeyi İstilas*" adlı makalede Marûni dilencilerden özetle şöyle söz ediliyordu. Osmanlı Devleti'nden Amerika'ya ilk gelen Marûni dilenciler 12 yıl önce yani 1878 yılında gelmişlerdi. Amerika'ya gelen Marûnilerin çoğu işsiz güçsüz takımından olup birçoğu ellerindeki toprakları tefecilere veya simsarlara yok pahasına satarak ya da kiraya vererek Amerika'ya göç edebilmişti. Daha sonra bu avare Marûniler, birçok Amerikan şehrine dağılarak dilencilik yapmaya başlamışlardı. Amerikan şehirleri adeta Marûni dilenci akınına maruz kalmıştı. Osmanlı Devleti'nin resmi rakamlarına göre sadece 1890'da Amerika'ya göç eden Osmanlı tebaasının sayısı 2.176 idi ve bunların çoğunluğunu da Suriye ve Lübnan bölgesinden göç eden Marûniler oluşturmaktaydı⁴⁰. Avrupa ve Amerika'ya göç eden Marûni dilencilerin bir kısmı çalışıp yeterince para biriktirdikten sonra tekrardan memleketlerine dönmüşlerdi⁴¹. 1890'lara gelindiğinde Amerika'ya gelip de dönmeyen Marûni dilencilerin sayısı 8.000'i aşmıştı⁴².

Avrupa ve Amerika'ya dilencilik için giden Marûniler İngiliz, Fransız, Avusturya ve Rusya gibi devletlere ait kumpanya vapurlarında aylar süren bir deniz yolculuğu yapmak zorundaydılar⁴³. Bu süre zarfında yiyecek ve içeceklerini karşılayabilecek yeterli erzak ve paralarının olması gerekirdi. Levant'tan Avrupa ve Amerika'ya göç edenlerin sayısının kısa süre de yüz

³⁷ Alixa Naff, "Lebanese Immigration in to the United States: 1880 to the Present", *The Lebanese in the World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 144, 149; İbrahim Serbestoğlu, *Osmanlı Devleti'nde Tabiiyet*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2010, s. 188.

³⁸ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

³⁹ Engin Deniz Akarlı, "Ottoman Attitudes Towards Lebanese Emigration, 1885-1910", *The Lebanese in the World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 111-112.

⁴⁰ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, "Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)", *İ.İ.B.F. Dergisi*, XXVIII, S. 71-103, 2010, s. 75-76.

⁴¹ BOA. DH. MKT. 1578/14.

⁴² *The New-York Times*, 25 May. 1890; BOA. HR.SYS. 60/14.

⁴³ BOA. DH.MKT. 1578/14; BOA. DH.TMIK.M. 47/7; BOA. ŞD. 2283/11.

binleri bulması sadece bu işle ilgilenen organize şebekeleri ortaya çıkarmıştı. Bu şebekenin bir ucu Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz limanlarına dayanırken diğer ucu Marsilya, Barselona ve Amerika'ya kadar uzanıyordu⁴⁴. Dilenmek amacıyla Avrupa ve Amerika'ya göç eden Marûniler daha çok Mısır, İskenderiye, Lübnan, Kıbrıs ve Suriye yolunu kullanıyorlardı⁴⁵. Amerika'ya ilk giden Marûni dilencilerin çoğunluğunu yalnız gençler oluştururken daha sonra bu göç genellikle aileler şeklinde oldu⁴⁶. Dilenmek için göç eden bir Marûni öncelikle sahip olduğu toprağını ya kiraya vererek ya da satarak yeterli sermayeye sahip oluyordu. Göç etmek isteyen bir Marûni nasıl bir şebekenin içine düşüğünü ancak yolculuk esnasında öğreniyordu⁴⁷.

Marûni dilencilerden usulsüz olarak para alınan diğer bir yer ise pasaport ve vize işlerine bakan dairelerdi⁴⁸. Batı basınında Osmanlı Devleti'nin imajını zedeleyen yazıların çıkması, göç edenlerin Osmanlı'yı kötülemesi ve şebenderliklerden gelen şikâyet yazılarından dolayı Osmanlı Devleti bu göçü engellemek için göçmenlere pasaport ve vize verilmesini yasaklamış ve bunu da gerekli mutasarrıflıklara bildirmişti⁴⁹. Bu durumda Marûnilerin pasaport ve vize alma işleri ancak yasadışı yollarla mümkündü. Bu yasaklama bir nevi Suriye, Lübnan ve İskenderiye gibi liman şehirlerinde çalışan memurlara yaradı. Memurlar gayri resmi olarak verdikleri pasaport mukabilinde muhacir başına beş lira alıyorlardı⁵⁰.

Yasa dışı yollardan pasaportlarını alan Marûni dilencileri diğer bir sürpriz de limanlarda bekliyordu. Devletin zaptiyeleri tarafından tutulan bu limanlardan göçmenlerin vapurlara bindirilmemelerine dair kesin emirler vardı⁵¹. Bu durumda Marûniler, bazen sahilden zaptiyeler tarafından kontrol edilmeyen noktalardan, bazen de gece yarısı sandallarla, daha önce anlaştıkları açıkta duran Fransız, İngiliz, Rusya ve Avusturya kumpanyalarının vapurlarına biniyorlardı⁵². Barselona şebenderliğinden Hariciye Nezareti'ne bildirildiğine göre vapurlara binen Marûnilerden bazıları ellerindeki pasaportlarını sandalcılara satarlardı. Pasaportu olmayan ve henüz vapurlara binemeyen bir kısım Marûni ise pasaportlarını bu sandalcılardan satın alırlardı⁵³.

⁴⁴ BOA. A.MTZ.CL. 1/37; BOA. HR. SYS. 1523/12, BOA. DH. MKT. 85/35.

⁴⁵ BOA. İ.DH. 1126/879878; BOA. DH. MKT. 1727/72; BOA. DH. MKT. 85/35; BOA. DH. TMIK. 62/ 85.

⁴⁶ ABD'ye göç edenlerin yaş ortalamaları için bakınız, Kemal H. Karpat, *a.g.e.*, s. 391.

⁴⁷ BOA. A. MTZ. CL. 1/37; BOA. HR. SYS. 1523/12; Akarlı, a.g.m., s. 112; Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.m., s. 73.

⁴⁸ BOA. Y.PRK. AZJ. 23/123.

⁴⁹ BOA. DH. MKT. 1727/72; BOA. DH. MKT. 1601/57; BOA. HR. TO. 68/42.

⁵⁰ BOA. Y. PRK. AZJ. 23/123.

⁵¹ BOA.DH. MKT. 1379/94; BOA. DH. MKT. 1360/120; BOA. İ.DH. 1126/879878.

⁵² BOA. DH. MKT. 1578/14, BOA. DH. TMIK. M. 72/12.

⁵³ BOA. DH. MKT. 2292/34.

Muhacirlerin göç etmesine aracılık yapan “Simsarlık” adında yeni bir iş alanı da ortaya çıkmıştı. Simsar adı verilen kişiler yaptıkları işin karşılığında kişi başına yüksek miktarda para almaktaydılar. Örneğin Beyrutlu Nedim Şahade adında bir simsar vasıtasıyla vapurlara bindirilenler altışar Fransız altını vermek zorundaydı⁵⁴. Beyrut’ta sarraf adı altında bu işi organize eden bir simsar Amerika’ya götürmeyi vaat ettiği 1200 Suriyeliden 250’şer frank almıştı⁵⁵. Yine Hüseyin Haçop namında bir simsar da göç etmek isteyen 8 Marûni’den kişi başı 40 Fransız altını alarak, onları Selanik üzerinden Avrupa’ya ve Amerika’ya gitmekte olan Mesajeri vapuruna bindirmişti⁵⁶. Simsar adı verilen bu kişiler aynı zamanda Marsilya, Barselona, Madrid ve saire liman şehirlerinde de bulunuyorlardı⁵⁷. Muhacirlerin çoğu bunların dolandırıcılığına maruz kalıyorlardı. Bu simsarlara kanan Marûniler, Amerikan şehirleri yerine Avrupa’nın çeşitli şehirlerine terk ediliyorlardı⁵⁸.

Marûni dilenciler ellerindeki son kuruşlarını da simsarlara kaptırınca birçoğu daha Amerika’ya ulaşamadan sefil durumda kalıyordu. Zor durumda kalan muhacirlerin kimisi Osmanlı Devleti’nin şehbenderliklerine sığınıyor, kimisi de Avrupa sahil şehirlerine dağılarak dilencilik yapıyorlardı⁵⁹. Barselona şehbenderliği tarafından 15 Ocak 1889’da Babıali’ye sekiz Marûni dilenciye ait mektup gönderilmişti. Zor durumda kalan Marûniler bu mektupta özetle şöyle diyorlardı:

“Madrid’e gitmek üzere her yıl Osmanlı Devleti’nin Arap tebaasından olan muhacirin Barselona’dan geçtikleri esnada buranın abval ve lisanını bilmediklerinden ecebî kumpanyaları simsarları tarafından soyuluyorlar. Burada her şey ucuz olduğu halde kumpanya simsarı Calusi namındaki şahıs muhacirlerin elindeki tüm para ve değerli eşyalarını alıyor. İşte bu nedenden dolayı dilenme derecesinde bulunuyoruz⁶⁰.”

Marsilya şehbenderi Feridun Bey’in bildirdiğine göre Cebel-i Lübnan ahalisinden 1888 tarihinde bir yıl içinde Amerika’ya gitmek üzere Marsilya’dan geçen Osmanlı tebaasının sayısı iki bini geçmişti. Bunların çoğu da dilencilik yapmak için Amerika’ya gitmekteydiler⁶¹. Yine Barselona Şehbenderi, 1889 yılında sadece üç ay içinde Amerika’ya gitmek için Barselona’dan geçen Lübnanlı Marûnilerin sayısının bini geçtiğini bildiriyordu⁶². 1899 yılı itibarıyla Kuzey ve Güney Amerika kıtasına göç eden Marûnilerin sayısı resmi rakamlara göre 135.000’i buluyordu⁶³. Bu şekilde Amerika’ya gitmek üzere Avrupa

⁵⁴ BOA. DH. MKT. 85/35.

⁵⁵ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.m., s. 77.

⁵⁶ BOA. DH. MKT. 85/35.

⁵⁷ BOA. HR. TO. 68/42.

⁵⁸ İbrahim Serbestoğlu, a.g.e., s. 188.

⁵⁹ BOA. A.MTZ. CL. 1/37; Engin Deniz Akarlı, a.g.e., s. 111-112.

⁶⁰ BOA. HR. TO. 68/42.

⁶¹ BOA. DH. MKT. 1578/14.

⁶² BOA. A.MTZ. CL. 1/37; Engin Deniz Akarlı, a.g.m., s.111-112.

⁶³ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.m., s. 74.

şehirlerinde sefalet içinde kalan Marûni dilencilerin sayıları binleri bulmaktaydı. Zor durumda kalan bu dilenciler Marsilya, Barselona, Makassar, Madrid, Liverpool ve saire Avrupa sahil şehirlerinde bulunan Osmanlı şebbenderliklerine sığınmaktaydılar⁶⁴. Zor durumda kalınca, şebbenderhanelere sığınan Marûni dilenciler: “devletimizin şanına nakıs getirecek bu hale nihayet verilmesi...” isteginde bulunurlardı⁶⁵. Örneğin Marûni dilenci guruhundan Yusuf ve Petros b. Hattar ailesinin İspanya’nın Makassar şehrinde sefalet içinde kaldıkları çeşitli gazeteler tarafından yazılmaktaydı⁶⁶.

Amerika’ya muhaceret eden Marûni dilencilerin sayılarındaki bu hızlı artıştan dolayı Amerikan Göçmen Komisyonu bunlara karşı tedbirler aldı. Dilenciligi engellemeye yönelik birçok konaklama ve düşkünler evi yapılmıştı. Ancak dilencilığın önüne bir türlü geçilememişti⁶⁷. Marûni dilencileri taşıyan vapurlar Amerikan limanlarına yavaşmadan göçmen komisyonu üyeleri bunları tespit edecekti. Marûni dilenciler Amerika’ya ulaştıklarında genellikle üzerlerinde hiç paraları kalmazdı. Bu nedenle göçmen komisyonu üyeleri bunların üzerlerinde para ve değerli eşyaları varsa onları dilenci olarak addetmezdi. Marûni dilencilerin Amerika’daki büyük patronları New-York ve Philedephia’da bulunurlardı. Bu patronlar, göçmenler daha limana yavaşmadan kendi adamlarını vapurlara gönderirlerdi. Göçmen vapurlarına binen bu adamlar, parasız kalan Marûni dilencilere para ve üç beş altın verirlerdi. Daha sonra da gümrük yetkililerinin kontrolü esnasında Marûnilerden, dilenci oldukları anlaşılmasın diye, kendilerine verilen bu para ve altını göstermelerini isterlerdi. Marûni dilenciler Amerika’ya ayak bastıklarında ise bu paraları tekrardan sahiplerine iade ederler ve bu patronların kontrolleri altında dilencilige başlarlardı⁶⁸. Bin bir zorlukla geçen bu yolculuk nihayet son bulurdu.

Avrupa ve Amerika’ya Olan Marûni Dilenci Akınına Tepkiler

Amerika’ya gidemeyip parasızlıktan dolayı Avrupa’da kalmak zorunda olan ve kadın, çocuk ve erkeklerden oluşan büyük bir kalabalık kitle, Marsilya, Havre, Barselona, Madrid gibi İspanya ve Fransa şehirlerine dağılarak dilenirlerdi. Bunlara vatanlarını neden terk ettikleri sorulduğunda ise kendilerinin, çocuklarının ve eşlerinin hayatlarının tehlikede olduğunu ve bu nedenle vatanlarını terk etmek zorunda kaldıklarını söylüyorlardı. Barselona şebbenderi Yusuf’a göre Marûni dilenciler yalan söylemeyi zanaat haline getirmişti. Bazı Marûni dilenciler ise Müslüman oldukları halde Hristiyan olduklarını söyleyerek dilenirlerdi⁶⁹. Bunu dinleyen dindar Amerikan vatandaşları dini yakınlık hissiyle onlara ceplerini açarlardı.

⁶⁴ BOA. DH. MKT. 2292/34; BOA. DH. MKT. 1700/27; BOA. DH. MKT. 1360/120; BOA. DH. MKT. 1379/94.

⁶⁵ BOA. HR. TO. 68/42.

⁶⁶ BOA. DH. MKT. 1360/120.

⁶⁷ W. H. Dawies, *Beggars*, Duckworth & Co. 1909, s. 122, 128.

⁶⁸ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

⁶⁹ BOA. A.MTZ.CL. 1/37; BOA. HR. SYS. 1523/12; Engin Deniz Akarlı, a.g.m., s. 111-112.

Marûni dilencilerin bazıları kendi hesaplarına Avrupa ve Amerika'ya giderlerken büyük kısmı papazlar tarafından gönderilirdi. Marûni piskoposu ve onun biraderinin ruhani idaresinde bulunan rahiplerden bazıları dindar Hıristiyanlardan yardım talep etmek üzere daima Fransa ve saire Katolik ülkeleri dolaşmaya memur edilirdi. Bu gibi şahıslar dilenirken, Hıristiyan ahalinin ve ruhban taifesinin Osmanlı Devleti'nde bir takım mezalim, baskı ve zorlamalara maruz kaldığını iddia ederlerdi. Bu rahiplerden bazıları tek başlarına birkaç yüz bin frank toplamaya muvaffak olurlardı⁷⁰.

Yine Madrid sefaretinden hariciye nezaretine gönderilen raporda; Cebel-i Lübnan, Trablus ve Suriye ahalisinden bazı Marûni rahiplerin manastırları namına Avrupa şehirlerinde dilencilik yaptıkları bildiriliyordu⁷¹. Suriye Valiliği tarafından manastırdan gönderilen dilenciler hakkında bir araştırma yaptırılmıştı. Bu araştırmaya göre Marûni manastırına bağlı olarak dilencilik yapan bu rahipler hükümetçe tasdik olunmayan Marûni patriği tarafından gönderilmişti⁷². Buradan Maruni ruhbanlar arasındaki dini birliğin bozulduğu anlaşılmaktadır.

Amerika'daki Marûni dilencilerden, The New York Times gazetesinde 25 Mayıs 1890'da yayınlanan "*Sefil Marûni Dilencilerin Bu Ülkeyi İstilas*" adlı makalede özetle şöyle bahsedilmekteydi; Amerika'ya gelen Marûni dilenciler, daha çok organize bir şebekenin kontrolü altında en az ikili üçlü gruplar şeklinde New-York, Pensilvanya, Philedalphia, New Jersey ve saire Amerikan şehirlerine dağılarak dilenirdi. Marûni dilencilerin New-York ve Philedalphia'da bulunan büyük patronları, Marûni dilencilerin kendilerini dolandırmaması için en az üç kişiyle dilenmelerine müsaade ederlerdi. Yalan söylememeleri konusunda da onları Cizvit tarikatının öğretilerine sıkı sıkıya bağlı kalmaları konusunda tembihlerlerdi. Patronlar Marûni dilencilerin kazandıkları paranın büyük bir kısmının ortağıydılar. Aldıkları paranın karşılığında onların güvenliğini sağlıyorlardı. Philedalphia'da yaşayan ve göçmen komisyonunda tercümanlık yapan bir patron Amerika'ya ayak basan her Marûni'den 5 dolar para alırdı. Hatta bu patron aldığı para konusunda komisyon üyeleriyle anlaşamayınca dilencilerini de alıp Pittsburg şehrine gitti ve orada faaliyetlerine devam ederek 75 bin doların üzerinde bir servete sahip oldu⁷³.

Marûni dilencilerin toplandıkları alan genellikle Castle Gate idi. Buradan kalabalıklar halinde demir yolları güzergâhlarındaki tüm kasaba ve köylere uğrayarak dilenirdi. Amerikan halkı şimdiye kadar böyle bir şey görmemişti⁷⁴. Marûni dilenciler davranış olarak, Amerika'ya daha önce dilenmek için gelen Çinli ve Diego olarak adlandırılan İtalyanlardan⁷⁵ daha da kötüydüler⁷⁶.

⁷⁰ BOA. HR. TO. 527/ 63.

⁷¹ BOA. DH. MKT. 1627/58.

⁷² BOA. DH. MKT. 1647/131.

⁷³ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

⁷⁴ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

⁷⁵ İtalyan dilenciler hakkında daha detaylı bilgi için bakınız. W. H. Dawies, *Beggars*, Duckworth & Co. 1909, s. 2-3.

Marûni dilenciler kıyafetlerinden kolaylıkla tanınırlardı. Başlarında kırmızı fesleri, üzerlerinde kısa, bol bir ceket ve mavi pantolonları vardı. Göçmen komisyonu bu dilencilerle mücadele kararı aldığı anda dilenci patronları, Marûnileri kendilerini ifşa etmemeleri için yöresel ve dilencilik kıyafetlerini çıkarıp İtalyan ve Yunanlılara benzer şekilde giyinmeye zorladılar. İrlandalı ve Alman göçmenler çok zor şartlarda çalışarak günde anca bir dolar kazanırlarken, Marûni dilenciler kimsesiz ve sefil yüz ifadeleriyle vatandaşların burnuna çapraz bir şekilde ellerini uzatıp, “*Yoksul Hıristiyan*” diyerek dilenirler ve günde en az 5 dolar kazanırlardı. Dilencilerden bazıları saatte 3 dolar kazanırlardı. En fazla kazananlar ise özellikle tren istasyonlarında dilenenlerdi. Amerika’daki bir dilenci Avrupa’daki dilenciye oranla çok daha fazla kazanırdı⁷⁷. Dilenciler için en kârlı gün Pazar günüydü. Philedelphia’da yakalanan bir Arap dilenci çetesinin üzerinden 7 bin dolarlık altın çıkmıştı. Marûni çete daha sonra mahkemeye verildiğinde mahkeme onlara, ya memleketlerine geri dönme ya da hapis teklifini sundu. Marûniler de tabii ki memleketlerine dönmeyi tercih ettiler. Ancak daha sonra aynı çete mensupları farklı isimler alarak yeniden Amerika’ya geldiler. Birçok Marûni, dilencilik işinden elde ettiği kazançla büyük sermaye sahibi oldular. Örneğin Castle Garden’e gelen bir Marûni aile kendilerini parasız gibi göstererek burada yaşadı. Kısa süre sonra zengin olan bu aile 24 bin dolarlık servetlerinin bir kısmıyla koyun bir kısmıyla da demiryolu şirketlerinden hisse senedi aldılar. Bundan kısa bir süre sonra aynı aile dansçı Arap kızların olduğu bir kafe açtı⁷⁸.

Marûniler dilenirken sıklıkla Suriye ve Lübnan’daki Müslümanların zulmünden kaçtıklarını, Müslümanların Marûnilerden kimilerini soyarken kimilerini de öldürdüklerini söylerlerdi. Bu tür ifadeleri dinleyen Amerikalılar hemen onlara yardım ederlerdi. Halbuki Osmanlı ile Avrupalı büyük güçler arasında imzalanan anlaşma gereği Lübnan’ın yöneticisi artık bir Hıristiyan’dı. Lübnanlı yerli Hıristiyanların durumları birçok açıdan Müslümanlardan daha iyiydi⁷⁹. Bu nedenle Marûnilerin dilencilik esnasında ortaya attığı iddialar gerçeklikten uzaktı.

Marûni dilenciler Amerika’nın yanı sıra Arjantin, Latin Amerika ve Brezilya gibi Katolik memleketlere de gitmişlerdi⁸⁰. Brezilya ve Latin Amerika vilayetlerine göç edenlerin ekserisi de Suriye ve Lübnan bölgesindendi⁸¹. Bu

⁷⁶ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

⁷⁷ W. H. Dawies, *a.g.e.*, s. 140.

⁷⁸ *The New-York Times*, 25 May. 1890; Amerika’da yeterli para kazanıp kendi iş yerlerini kurup zengin olan Mansour Farah, Joseph Haggar gibi pek çok Marûni iş adamı ortaya çıkmıştı. Alixa Naff, *a.g.m.*, s. 148.

⁷⁹ *The New-York Times*, 25 May. 1890.

⁸⁰ HR. TO. 527/63; Nedim İpek, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayıncılık, Trabzon 2006, s. 300.

⁸¹ Ignacio Klich-Jeffrey Lesser, “Turco Immigrant in Latin America”, *The Americas*, Vol. 53, No. 1, Temmuz 1996, s. 3-4.

bölgelerden olan Marûni göçü 1870'ten itibaren başlamıştı⁸². Osmanlı Devleti buralara göç eden tebaasından ancak Washington şebkeleri ve Fransız elçileri aracılığıyla haber alabiliyordu. Fransızların Marûnilere yönelik politikaları uluslar arası alanda da devam ediyordu. Rio de Janeiro'daki Fransız elçisi, özellikle Marûniler üzerinde nüfuz kurmaya çalışıyordu. Hatta bunların birçoğuna Fransız pasaportu vererek onları Fransız tebaası yapıyordu. Arjantin'de de durum keza öyleydi. Osmanlı Devleti buradaki tabasından da Fransız elçileri aracılığıyla haber alıyordu. Osmanlı Devleti Rio de Janeiro'ya ancak 1898'de fahri şebkeler Ağustos 1910'da ise Buenos Aires'e şebkeler tayin edebilmişti⁸³. Bu bölgelere göç eden Osmanlı tebaasının büyük çoğunluğunu Marûniler oluşturmaktaydı. Marûnilerin büyük bir kısmı burada da aynı gerekçelerle dilenmekteydi⁸⁴. Amerika'ya göç eden Lübnanlıların çoğunluğunun Marûni olması ve genellikle de dilencilik yapmalarından dolayı Lübnanlı göçmenlere Amerikalılar "Bedevi Dilenciler" ya da "Dilenciler" diyorlardı⁸⁵.

Cebel-i Lübnan, Suriye ve Beyrut vilayetleri ahalisinden olan Marûniler'in Avrupa ve Amerika'ya göç etmeleri ve ekserisinin dilenmek amacıyla Avrupa ve Amerikan şehirlerine yayılmaları ve bunların çoğunun sefalet içinde kalmalarından dolayı batı basınında Osmanlı'nın prestij ve itibarını düşürücü makaleler yayınlanıyordu⁸⁶. *The Morning Star And Catholic Messenger*'de yayınlanan makaleye göre 1860 iç savaşında Suriye ve Lübnan'da Marûnilerin buldukları şehirler ve köyler yakılmıştı. 10.000'den fazla Marûni erkek katledilmişti. 25.000 civarında Katolik kadın Türk haremine satılmıştı. Kalanlar ise dilencilik yaparak hayatlarını idame ettirmek zorunda kalmışlardı⁸⁷. Yine *The Indian Advocate*'de yayınlanan makaleye göre de binlerce Marûni katledilmişti⁸⁸. Batı basınında bu türden çok fazla makale yayınlanıyordu⁸⁹. Marûnilerin dilenirken batı basınında yer alan bu haberleri teyit edersine Osmanlı Devleti'ne ve Müslüman halka karşı ithamlarda bulunmaları Avrupa ve Amerika'daki mütedeyyin Hıristiyanların nezdinde Osmanlı'ya olan kin ve nefretleri arttırmaktaydı.

⁸² Ignacio Klich, "Criollos, and Arabic Speakers in Argentina: an Uneasy Pas de Deux, 1888-1914", *The Lebanese In The World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 243-244.

⁸³ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.m., s. 85, 91.

⁸⁴ BOA. HR. TO. 527/63; Marûniler'in Brezilya, Arjantin ve Latin Amerika ülkelerine göçü hakkında ayrıntılı olarak bakınız. Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.e., s. 71-103; Kemal Karpat, "The Ottoman Emigration to America, 1860-1914", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 17, Mayıs 1985, s. 175-209

⁸⁵ Akarlı, a.g.m., s. 111.

⁸⁶ BOA. DH. MKT 1360/120; BOA. HR. SYS. 60/14.

⁸⁷ *The Morning Star And Catholic Messenger*, Pazar 13 Mayıs 1871.

⁸⁸ *The Indian Advocate*, 01 Şubat 1905.

⁸⁹ *New-York Tribune*, 13 March 1898; *New-York Tribune*, 1 January 1903; *New-York Tribune*, 20 Nov. 1904; "The Condition of Christians in Syria", *The Morning Post*, 4 March 1876; "De l'Union des Maronites et des Druzes", *Édition du Soir*, 29 Decembre 1864.

Marûni dilenciler hakkında Batı basınının Osmanlı'ya karşı tutumu yukarıda anlatıldığı üzere kimi zaman olumlu çoğu zaman da olumsuzdu. Ancak genel anlamda gerek kamuoyu nezdinde gerekse yöneticiler nezdinde Marûni dilencilere karşı büyük bir rahatsızlık söz konusuydu. Osmanlı Devleti'nin Marsilya, Barselona ve Madrid gibi Akdeniz kıyısında bulunan şehbenderlerinden bu durumu önlemeye yönelik Babıali'ye çok fazla şikâyet mektupları gelmeye başlamıştı⁹⁰. Osmanlı Devleti'nin Washington şehbenderi Mavyaroni Bey'den, yine aynı şekilde Newyork şehbenderinden Dışişleri bakanı Said Paşa'ya şikâyet mektubu gelmişti⁹¹. Amerika'daki şehbenderler, Amerikan kamuoyunda "*cabil ve vahşi adamlar*" olarak tanımlanan Marûnilerin, "*müessesat-ı milliyeyi*" mahv etmekten başka bir işe yaramadıklarından şikâyet ederek, bir an evvel bu göçmenlere karşı önlemler alınmasını istemişlerdi⁹². Bunun üzerine Osmanlı Devleti uzun süre devam edecek olan önlemler alma yoluna gitmiştir.

Babıali'nin Marûni Dilenci Göçünü Engelleme Çabaları

Marûni dilenciler hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan Babıali bölge vilayetlerine emir göndererek bu konu hakkında bilgi istemişti⁹³. Marûni dilenciler hakkında Beyrut'ta bir dönem mutasarrıflık yapmış Rüstem Paşa'nın (1873-1882) Babıali'ye sunduğu 26. Aralık 1883 tarihli rapora göre dilencilik maksadıyla Avrupa'ya giden Marûniler iki sınıftı. Hükümetin esafil-i nasdan oluşan dilencilere yönelik teftişi arttırması, pasaport verilmesini engellemesi ve gizlice vapurlara binenlere mani olması durumunda bunların engellenmesi pek kolaydı. Bu teftiş ve kontrolleri gerçekleştiren memurların Lübnanlılardan ziyade merkezden gönderilen memurlardan meydana gelmesi lazımdı. Lübnan sahilinden vapurlara binemeyen dilenciler bu defa Suriye sahilinden binmeyi deneyeceklerdi. Buna da aynı şekilde dikkat ve gayret gösterilmeliydi.

Diğer sınıf Marûni dilenciler ise rahiplerden ibaretti. Bunlardan bazıları kendi hesaplarına Avrupa'ya giderlerdi. Diğerleri yani ekseriyeti, büyük papazlar tarafından Avrupa'ya gönderilirlerdi. Bu rahiplerden bazıları tek başlarına birkaç yüz bin frank toplamaya muvaffak olurlardı. Bu türden dilencileri engellemek için Babıali, Marûni Patriği efendiye cemaatinin namusu ve haysiyetine halel getiren bu türden hareketi engellemesi için nüfuz ve iktidarını kullanmasını tavsiye etmeliydi. Diğer bir husus da Marûnilerin askerlik hizmetine alınmaları konusuydu ki, Avrupa ve Amerika'ya gidip yeniden geri dönen bu türden şahısların askere alınmaları engellenmeli, hatta bunlar döndüklerinde haklı bir mazeretleri yoksa kabul edilmemeliydiler⁹⁴.

⁹⁰ BOA. DH. MKT. 1360/120; BOA. İ.DH. 1126/879878; BOA. DH. MKT. 1647/131; BOA. HR. SYS. 1523/12.

⁹¹ BOA. HR. SYS. 1523/12.

⁹² İbrahim Serbestoğlu, *a.g.e.*, s. 186.

⁹³ BOA. DH. TMIK. M. 72/12; BOA. DH. TMIK. M. 113/ 21; BOA. HR. TO. 208/68; BOA. BEO. 190/ 14204...

⁹⁴ BOA. HR. TO. 527/ 63.

Babıalı, dilenci göçünün önünü almak amacıyla Marsilya ve Barselona şebkenderliklerinden alınan bilgiler doğrultusunda öncelikle Cebel-i Lübnan, Beyrut, Suriye, Trablusşam ve Bingazi mutasarrıflıklarına gerekli emirleri gönderdi⁹⁵. Beyrut vilayetinden Babıalı'ya gönderilen mektupta; Beyrut vilayeti ahalisinden hicret için giden olmayıp, ancak Cebel-i Lübnan ahalisinden bazıları dilencilik yaparak para kazanmak amacıyla Avrupa ve Amerika'ya gittiklerini belirtiyordu⁹⁶. Babıalı, bu konuyu araştırmak üzere bölgeye teftiş heyeti gönderdi. Heyet hazırladığı raporda yasal olarak yurtdışına çıkmalarına engel bulunmayanların yurt dışında oldukları süre zarfında devlete karşı olan yükümlülüklerini yerine getireceklerine ve vatandaşlıklarını değiştirmeyeceklerine dair kefalet ve teminat alındıktan sonra, gidişlerine izin verilmesini uygun gördü. Bu amaçla Babıalı bu bölgelerden mürur tezkiresi alarak dilenmek amacıyla yurtdışına çıkmak isteyen Marûnilerin firarını engellemeye yönelik bir takım tedbirler aldı. Öncelikle mürur tezkiresi almak isteyenlerin kefalete bağlanmasına dair karar alındı⁹⁷. Bu emirler doğrultusunda göçün en çok yaşandığı Cebel-i Lübnan'a, diğer vilayetlerden farklı bir uygulama getirerek, bu bölge halkının başka bir vilayete gitmelerine müsaade eden "yol tezkiresi" almak için nakdi kefalet yatırma ve muteber bir kefil gösterme zorunluluğu getirildi⁹⁸. Mürur tezkiresi olmayanların ise kesinlikle engellenmesi doğrultusunda emirler gönderildi.

Bunun yanında Babıalı, Avrupa ve Amerika'ya dilenmek amacıyla giden fukara ahalinin dönüşlerinde şebkenderhaneler tarafından yapılacak masrafların tesviyesi için de kefalet olunmadıkça pasaport verilmemesi yönünde 3 Şubat 1885'de karar aldı⁹⁹. Bundan başka Babıalı, Marûni dilencilerin firarına aracı olan ve bölge mutasarrıflıklarından pasaport verenlerin kefilleri hakkında gerekli muamele icra edilmek üzere memurların dahi tarih ve numaralarının araştırılıp bildirilmesi emrini verdi¹⁰⁰. Diğer yandan bölgedeki yöneticilere gönderilen emir doğrultusunda sahillerin güvenliğinin artırılmasına yönelik gerekli düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemeler çerçevesinde Cebel-i Lübnan ve Beyrut mutasarrıflıkları sahillerin muhafazası amacıyla Babıalı'den iki karakol vapuruyla bir istimbot isteğinde bulundu¹⁰¹.

Sahillerin muhafazasına rağmen Marûni dilencilerin göçü bir türlü engellenememekteydi. Marûni dilenciler kendilerini soyan simsarlar vasıtasıyla

⁹⁵ BOA. DH. MKT. 1379/94; BOA. DH. MKT. 1360/120; BOA. İ.DH. 1126/879878.

⁹⁶ BOA. DH. MKT. 1578/14.

⁹⁷ Hamdi Genç-İ. Murat Bozkurt, a.g.m, s. 80; BOA. DH. MKT. 1379/94; BOA. ŞD. 2283/11.

⁹⁸ BOA. A. MTZ. CL. 1/37; Hamdi Genç, Murat Bozkurt, a.g.m., s. 79.

⁹⁹ BOA. DH. MKT. 1360/120.

¹⁰⁰ BOA. DH. MKT. 1379/94.

¹⁰¹ BOA. DH. MKT. 1875/61.

Mısır sahillerinden, Kıbrıs üzerinden ve zabtîyelerin bulunmadığı tenha kıyılardan sandallarla yabancı kumpanya vapurlarına, özellikle Fransız Mesajeri Kumpanyası vapurlarına biniyorlardı¹⁰². Marûni dilencilerin kaçışını engellemek hususunda Mısır Hidivliği'ne de gerekli talimat Babıâli tarafından bildirilmişti¹⁰³.

Marûni dilenciler hakkında bilgiler genellikle Marsilya ve Barselona şebbenderliklerinden alınıyordu. Marsilya şebbenderi Feridun Bey; Suriye, Cebel-i Lübnan ve Trablusşam taraflarından gelen yabancı kumpanya vapurlarının birçoğuna bizzat kendisi binerek Marûni dilencilerden nasıl ve kimler tarafından vapura bindirildiklerine dair bilgiler almıştı. Feridun Bey'in bindiği vapurun birinde 50 kişiden fazla Arap (Marûni) vardı ve bunlar dilenmek maksadıyla Amerika'ya gittiklerini söylemişlerdi. Yine Feridun Bey, Trablusşam'dan gelen Albira namındaki İngiliz Kumpanyası vapurunda da 28, (Marûni) ve Fransız Mesajeri Kumpanyası'nın Lasit adındaki vapurunda ise 45 kişinin (Marûni) bulunduğunu bildirmişti. Feridun Bey, 24 Kasım 1888 tarihli mektubunda; Marûni dilencilerin engellenmesi hususunda Babıâli'den, Cebel-i Lübnan mutasarrıflıklarına gerekli emirleri göndermesini, mahalli memurların tahkikatının yapılmasını ve Osmanlı Devleti'nde bulunan yabancı sefaretlerin çağrılarak uyarılmalarını istemişti¹⁰⁴.

Marûni dilencilerin engellenmesi hususunda diğer geniş kapsamlı araştırmayı Barselona Şebbenderi Yusuf Bey yapmıştı. Yusuf Bey, Amerika'ya giden Marûni dilencileri engellemek için kendisi bizzat tedbirler almıştı. Ancak bu tedbirler tek başına göçü engellemeye kâfi değildi. Ona göre, bu göçün önünün alınabilmesi için Cebel-i Lübnan'da gerekli tedbirler alınmalı, burada nezaret-i kuvve icra olunmalıydı. Pasaportları olmayanların sefaretlere bile uğramalarına izin verilmemeliydi. Barselona'da ikamet eden Cebel-i Lübnanlılar göçü engellemeye yönelik alınan bu tedbirlerden hoşnut değillerdi¹⁰⁵.

Yusuf Bey yaptığı uzun süreli araştırma neticesinde yoksul Marûni dilencilerin Avrupa ve Amerika'ya gitmelerini organize eden bir şebekeyi ortaya çıkarmıştı. Yusuf Bey'in yaptırdığı araştırmaya göre; organize göç şebekesinin merkezi Trablus'taydı ve bu şebekenin acenteleri Lübnan'ın dağlık kesimi, Beyrut, Bordeaux, Marsilya ve Havre'da aktif olarak çalışmaktaydılar. Özellikle Lübnan'ın dağlık bölgesinde bulunan şubeleri, gariban ve fakir Lübnanlıları Amerika ve çevresine göçe teşvik ediyordu. Göç işini organize edenler, aynı zamanda batı Avrupa liman şehirlerine göçmenlerin taşınmasına yönelik Osmanlı denetim noktalarını ve yetkililerini aşmak için gerekli düzenlemeler de yapıyorlardı. Marûni dilenciler, genellikle küçük tekneler içerisinde sahil

¹⁰² BOA. DH. MKT. 1578/14; BOA. DH. MKT 1727/72; BOA. DH. MKT. 1423/23; BOA. DH. MKT. 2078/43; BOA. DH. TMİK. M. 47/7...

¹⁰³ BOA. DH. MKT. 1727/72.

¹⁰⁴ BOA. DH. MKT. 1578/14.

¹⁰⁵ BOA. DH. MKT. 1601/57.

boyunca ıssız bir yerde bekletiliyor sonra da açıkta duran vapura bindiriliyorlardı. Göçmenler Avrupa ve Amerika'ya gidebilmek için fahiş faizlerle borç para aldıkları tefecilere topraklarını kapıyorlardı. Göçmenler, Batı Avrupa liman kentleri, özellikle Marsilya üzerinden Amerika'ya giderlerdi. Marûni göçmenler Batı Avrupa kentlerine ulaştıklarında kendilerini derin bir şebeke ağının içinde bulurlardı. Avrupa'daki acenteler bunları Amerika'ya göndermek için ceplerindeki son kuruş paralarına da el koyarlardı¹⁰⁶. Yusuf Bey, göçü organize edenlerin isimlerini İstanbul'a göndererek, halkın sefalet içinde kalması pahasına onların parasını çalan bu kişilerin, tüm diplomat ve yetkililer tarafından önlenmesini istiyordu. Cebel-i Lübnan mutasarrıfı Vasa Paşa'da Lübnan'ın dağlık bölgelerinden giden dilencilerin engellenmesi için sık sık tedbirler aldığını ve vilayetteki yöneticilerin ihmali yüzünden bu durumun engellenemediğini söylüyordu¹⁰⁷.

Osmanlı Devleti, bu konuda Cebel-i Lübnan mutasarrıflıklarına gerekli emirleri verdi. Beyrut Valisi'nden gelen 11 Eylül 1889 tarihli mektuba göre Trablus'taki kaymakam dâhil bu şebekenin tüm acenteleri ve bunun yanında bu işe karışan memur ve polisler hakkında meclis idare mahkemesine suç duyurusunda bulunmuşlardı. Liva İdare Meclisi'nde muhakeme olan bu kişiler muhtelif derecelerde cezalara çarptırılmışlardı. Ancak devam eden mahkeme sürecinde suçlu bulunan şebeke üyeleri hakkında verilen karar, Vilayet İdare Meclisi tarafından temyize götürüldü. Beyrut Mahkemesi bunları yeniden yargılamayı kabul etmişti¹⁰⁸. Mahkeme sürecinin uzun sürmesi olayı sürüncemede bıraktı.

Beyrut valisi Avrupa ve Amerika'ya dilenmek amacıyla göç eden Marûnilerin göç sebebinin ekonomik olduğunu bildiği için Cebel-i Lübnan ve Beyrut'un dağlık kesiminde yaşayan Marûnilerin Suriye, Halep ve Adana vilayetleri dahilinde ziraattan hali kalmış yerlere iskan ettirilmesine yönelik talebini bildirdi. Ancak Marûnilerin Hıristiyan olmaları sebebiyle bu bölgelere yerleşmeleri durumunda Cizvit papazlarının bu bölgelere gelerek Müslüman ahaliyi de ifsada kalkışacaklarından ve diğer yandan bu göçün zor durumda olan İslam köylerine de sirayet edeceğinden çekinen Babialı bu talebi uygun bulmadı¹⁰⁹.

Osmanlı Devleti, Amerika'ya gitmek üzere Batı Avrupa limanlarında sefalet içerisinde kalan Marûni dilencilerin şebenderliklere sığınması üzerine bu türden şahıslara yapılan masrafın tesviyesi için kefil olunmadıkça pasaport verilmemesi, fukara ve dilenci guruhundan olanların geri dönmelerine engel olunması hakkında emirleri şebenderliklere bildirdi¹¹⁰. Babialı,

¹⁰⁶ BOA. HR. TO. 68/42.

¹⁰⁷ BOA. İ.MTZ. CL. 1/37; Akarlı, a.g.m., s. 113.

¹⁰⁸ BOA. İ.MTZ. CL. 1/37.

¹⁰⁹ BOA. İ.MTZ. CL. 1/37.

¹¹⁰ BOA. DH. MKT. 1379/94; DH. MKT. 1700/27.

şehbenderliklerden gelen haber doğrultusunda Akdeniz sahillerindeki tüm vilayet yöneticilerine yabancı kumpanya vapurlarının gerekli tahkikatının yapılmasına dair emirler gönderdi. Ancak yabancı kumpanya vapurlarına zaptiye memurlarının girip istedikleri gibi tahkikat yapabilmeleri imkânsızdı. Bu durumda hemen yabancı konsolosluklar devreye girerdi. Şattü'l-arap'tan gelen haberler doğrultusunda Cebel ahalisinden kırk beş kişi Mesajeri Kumpanyası'nın bir vapuruyla İzmir'e gelmişti. Zaptiye memurları Cebel ahalisini vapurdan ihraç edeceği esnada Fransız konsolosu bazı teferruatlı maddeler ileri sürerek Cebellilerin ihracına mani olmuştu¹¹¹.

Osmanlı Devleti, Avrupa ve Amerika'ya Marûni göçünü engelleyebilmek için birçok önlem almıştı, ancak Lübnan'ın coğrafi yapısı göçü engelleme hususunda önemli bir engel teşkil ediyordu. Dilenci göçünün yaşandığı Cebel-i Lübnan, Beyrut, Suriye ve Trablusşam vilayetleri yabancı vapur kumpanyalarının en fazla faaliyette olduğu ve kontrol altında tutulması güç birçok limana sahipti. Diğer yandan 1861'den sonra göçün en fazla yaşandığı bölge olan Cebel-i Lübnan mutasarrıflarının Hıristiyan tebaadan seçilmesi bölgede Hıristiyan nüfuzun gücünü arttırdı. Yabancı elçiliklerle birlikte hareket eden Lübnan'ın yeni yönetiminde Osmanlı Devleti'nin göçü engellemek hususunda karar alıp uygulaması, organize göç şebekesinin yargılanması esnasında olduğu gibi, neredeyse imkânsız hale geldi. Marûni dilencilerin bu göçü Osmanlı ile Avrupa ve Amerikan ülkelerini diplomatik olarak karşı karşıya getirdi¹¹². Bu bölgeler Osmanlı Devleti'nin elinden çıkana kadar Marûnilerin Avrupa ve Amerika'ya göçleri engellenemedi.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin din, tarım ve geleneklere dayalı toplumsal yapısı, sanayileşen Avrupa ekonomisinin baskısı ve Batılı misyonerlerin de Osmanlı toplumundaki etkisi neticesinde değişmeye başladı. Batı kapitalizmi, Osmanlı Devletinin diğer bölgelerinde olduğu gibi Suriye ve Lübnan bölgelerinin de sosyo-ekonomik yapısını değiştirmeye zorladı. Diğer yandan Batılıların, siyasal alanda da her fırsatta Suriye ve Lübnan'ın yönetimine müdahalede bulunmaları bölgede otorite boşluğu doğurdu. Bu durum, bölgede uzun süre devam edecek olan karışıklıklara sebebiyet verdi. Osmanlı yöneticilerinin ıslahat hareketlerine rağmen, bölgedeki durumun kötü gidişatı engellenemedi.

Cebel-i Lübnan topraklarında yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik olumsuzluklar, sanayileşen Avrupa ve Amerikan şehirlerinin cazibe merkezi haline gelmesi, Marûnilerin bu bölgelere göç etmesine neden oldu. Avrupa ve Amerika'ya göç eden Marûnilerin çoğunluğu, sosyal güvenceden yoksun, ilk dönem sanayi kapitalizminin bolca ürettiği fakir sınıf arasına katılarak dilencilik

¹¹¹ BOA. DH. MKT. 1578/14.

¹¹² Tabiiyet konusunda Osmanlı-Amerika arasında yaşanan diplomatik sorun hakkında bkz. İbrahim Serbestoğlu, *a.g.e.*, s. 68-69.

yaptılar. Marûni dilencilerin yayılma alanları öncelikle İtalya, Fransa, İspanya gibi Akdeniz'de bulunan liman kentleriyken daha sonra Amerika, Brezilya, Latin Amerika ve Arjantin gibi ülkelerin sanayileşmiş kentleri oldu.

Marûni dilencililiği, Osmanlı Devleti'nin uluslar arası alanda saygınlığının zedelenmesine ve olumsuz imgesinin daha da artmasına sebebiyet verdi. Avrupa ve Amerikan şehirlerinde Marûni dilencilerin sayısındaki bu artış gerek Batı basınında gerekse Batılı devletler ve Hıristiyan kamuoyu nezdinde büyük tepkilere neden oldu. Osmanlı Devleti yöneticileri, Marûni dilenci göçünü önlemeye yönelik uzun süreli tedbirler alma yoluna gittiler. Hatta Babıali, Marûni dilenci göçünden haberdar olmak için Rio de Janerio ve Buenos Aires' gibi Latin Amerika ülkelerine bile geç de olsa şebenderler tayin etti. Ancak, Suriye ve Cebel-i Lübnan bölgesine yönelik sürekli dış müdahaleler ve tabiiyet sorunları nedeniyle bu göçün önü alınamadı.

Marûni göçünden Osmanlı ekonomisi de olumsuz etkilendi. Zira Osmanlı Devleti, nüfusu her zaman zenginlik kaynağı olarak görmekteydi. Marûni dilencilerin topraklarını terk ederek göç etmeleri neticesinde Cebel-i Lübnan'da birçok arazi işlenemez hale geldi. 19. yüzyılın son çeyreğinde ve XX. yüzyılın başında Marûnilerin neredeyse 2/3'ü Avrupa ve Amerika topraklarına göç etmişti.

Kaynaklar**Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri**

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.): 551/ 41285; 190/ 14204.

Mektubi Sadr-ı Âli Kalemî Cebel-i Lübnan Mümtazesî (A.MTZ.CL.): 1/ 37.

Dahiliye Tesrî-i Muâmelât ve Islahat Komisyonu Müteferrik (DH.TMIK.M.):
47/ 7; 72/ 12; 113/ 21; 62/ 85; 57/6.

Dahiliye Mektubi: (DH. MKT.): 1360/ 120; 1379/ 94; 1647/ 131; 1627/ 58; 2078/
43; 1578/ 14; 85/ 35; 2292/ 34; 1727/ 72; 1601/ 57; 1700/ 27; 1875/ 61; 1423/
23; 1601/ 57; 227/ 47.

İrade-i Dahiliye (İ.DH.): 1126/ 879878.

Hariciye Siyasi (HR.SYS.): 60/ 14; 1523/ 12.

Hariciye Ticaret Odası (HR. TO.): 527/ 63; 68/ 42; 533/ 71; 208/ 68.

Şura-i Devlet (ŞD.): 2283/ 11.

Yıldız Perakende Arzuhal ve Journaller (Y. PRK. AZJ.): 23/ 123.

Yıldız Perakende Zaptiye (Y. PRK. ZB.): 27/ 92.

Eserler

ABOUYOUNG, Younes, "The Levant Migration To the United States: The Development of Communal Identity and Patterns of Political Participation" Published in: *Global Politics In The Dawn Of The 21st Century*, Akis Kalaitzidis, ed. Athens Institute for Education and Research, Athens, Greece 2009, s. 2-13.

AKARLI, Engin Deniz, "Ottoman Attitudes Towards Lebanese Emigration, 1885-1910", *The Lebanese In The World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 109-138.

"Beggars" *Encyclopaedia Britannica*, 11th Edition, Volume 3, Slice 5, Ekim 2010, s. 652.

BARBIER, H., *Les Jesuites*, Paris 1843.

BOZKURT, Gülnihal, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, TTK, Ankara 1996.

BURKE, Edmund III., "Rural Colectivite Action and the Emergence of Modern Lebanon" Nadim Shehadi-Dana Haffar, *Lebanon: a History of Conflict and Consensus*, The Centre for Lebanese Studies, London 1988, s. 14-31.

CAPITANT, Henri, *Vocabulaire Juridique*, Paris 1936.

DAMON, Julien, "La Prise en Charge des Vagabonds, des Mendiants et des Clochards Le Tournant récent de l'Histoire", *Revue de Droit Sanitaire et Social*, Vol. 43, N. 6, 2007, s. 933-951.

DAWIES, W. H., *Beggars*, Duckworth & Co. 1909.

DEMİRTAŞ, Mehmet, "Osmanlı Başkenti'nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri", *OTAM*, S. 20, Ankara 2006, s. 81-104.

- DEMİRTAŞ, Mehmet, “İstanbul’da Dilencilik Önemeye Yönelik İlk Uygulamalar ve XVIII. Yüzyılda Alınan Tedbirler”, *Bir Kent Sorunu Dilencilik Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 171-111.
- DÜZBAKAR, Ömer, “Osmanlı Devleti’nin Dilencilere Bakışı (Bursa Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, I/5, Sonbahar 2008, s. 290-312.
- EDMOND, Paris, *The Secret History of the Jesuit*, Chick Pub, California, August 1983.
- FISHMAN, James J., *The Faithless Fiduciary and the Quest for Charitable Accountability 1200-2005*, Caroline Academic Press, Durham, North Caroline 2007.
- GENÇ, Hamdi-Bozkurt, İ. Murat: “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)”, *İ.İ.B.F. Dergisi*, XXVIII, S. 71-103, 2010, s. 71-103.
- GUYS, M. Charles, *Consideration sur les Peuples de l’Orient avec une Analyse de l’Etat Actuel de la Turquie*, Marseille 1857.
- GÜNAY, Selçuk, “II Abdülhamit Döneminde Suriye ve Lübnan’da Arap Ayrılkçı Hareketinin Başlaması ve Devletin Tedbirleri”, *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, XVII., S. 28, Ankara 1995, s. 85-109.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Düşünce Tarihi*, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.
- ISSAWI, Charles, “The Historical Background of Lebanese Emigration, 1800-1914”, *The Lebanese In The World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 13-33.
- İŞİK, Ramazan, “Marûnileri Memlûklülür Döneminde Fransisken Misyoner Rahiplerinin Katolikleştirme Faaliyetleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX, S. 1, Sivas Haziran 2005, s. 203-218.
- İŞİK, Ramazan, “Osmanlılar’ın Son Döneminlerinde Marûniler’in Lübnan’da Bağımsız Bir Hıristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV., S. 2, Elazığ 2005, s. 413-432.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayıncılık, Trabzon 2006.
- KARPAT, Kemal H., *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KARPAT, Kemal, “The Ottoman Emigration to America, 1860-1914”, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 17, Mayıs 1985, s. 175-209.
- Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Abit*, İstanbul 1949.
- KLİCH, Ignacio, “Criollos, and Arabic Speakers in Argentina: an Uneasy Pas de Deux, 1888-1914”, *The Lebanese In The World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London, s. 243-284.
- KLİCH, Ignacio, Jeffrey Lesser, “Turco” Immigrant in Latin America”, *The Americas*, Vol. 53, No. 1, Temmuz 1996, s. 1-14.
- KOÇU, Reşat Ekrem, “Dilenci, Dilenciler”, *İstanbul Ansiklopedisi*, VIII., Koçu Yayınları, İstanbul 1966, s. 4573-4578.

- Les Maronites et La France*, E. Dentu, Libraire et Editeur, Paris 1860.
- Memoire A Consulter Sur les Droits de Protection de la France au Liban et Sur La Stiation Maronites*, Imprimerie de Ch. Lahure, Paris 1861.
- MOUBARAC, Y., *Les Cretienns et Le Monde Arabe*, Tome IV., Librairie Orientale, Beyrut 1986.
- NAFF, Alixa, "Lebanese Immigration into the United States: 1880 to the Present", *The Lebanese In The World*, Edited by Albert Hourani and Nadim Shehadi, Published by The Centre for Lebanese Studies, London 1992, s. 141-166.
- PEDONE, A., *La France Juridiciaire Revue Hebdomadaire*, Paris 1899.
- Repertoire Des Travaux de la Societe de Statistique de Marseille*, Publie Sous la Direction De Adrien Sicard, Marseille 1870.
- SAKAOĞLU, Necdet, "Dersaadet Dilencileri ve Bir Belge", *Tarih ve Toplum*, S. 38, İstanbul 1987, s. 22-24.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Devleti'nde Tabiiyet*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2010.
- SOY, Bayram, "Arap Milliyetçiliği Ortaya Çıkışından 1918'e Kadar", *Bilig*, S. 30, Yaz 2004, s. 173-202.
- TABAKOĞLU, Ahmet, *İktisat Tarihi*, Kitabevi, İstanbul 2005, s. 319-320.
- TEKİN, Zeki, "Osmanlı Döneminde Dilencilik" *Osmanlılar*, V., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 570-583.
- TOKSARI, Ali, "Dilenciler", *İslam Ansiklopedisi*, IX., İstanbul 1994, s. 298-300.
- TURNER, C. J. Ripton, *A History of Vagrant and Vagrancy and Beggars and Begging*, Chapman and Hall, London 1887.
- <http://İslamekonomisi.org/osmanli-iktisadi-ve-ilkeleri/>, Mehmet Genç'le yapılan bir röportaj, 26.11.2011.

Gazeteler

- Edition du Soir*, 29 Decembre 1864.
- New-York Tribune*, 13 March 1898.
- New-York Tribune*, 1 January 1903.
- New-York Tribune*, 20 November 1904.
- "Santified Arab Tramps, Wretched Maronite Beggars Infesting This Country", *The New-York Times*, 25 May 1890.
- The Morning Star And Catholic Messenger*, Pazar 13 Mayıs 1871.
- The Morning Post*, 4 March 1876.
- The Indian Advocate*, 01 Şubat 1905.
- Repertoire Des Travaux de la Societe de Statistique de Marseille, Publié Sous la Direction De Adrien Sicard, Marseille 1870.